

ΗΛΙΑΣ ΜΑΓΚΛΙΝΗΣ

1921 ΣΑΓΓΑΡΙΟΣ

Μέχρις εσχάτων

Το πολεμικό γεγονός που αργότερα ονομάστηκε «Μάχη του Σαγγάριου» (από τον ποταμό που διασχίζει την Τουρκία) είναι κάτι μοναδικό στην ελληνική στρατιωτική ιστορία. Αυτή η τεράστια επιχείρηση που οργάνωσε αποκλειστικά με δικά της μέσα η Ελλάδα τον Αύγουστο του 1921 στο πλαίσιο της Μικρασιατικής Εκστρατείας ήταν μια δοκιμασία που δύσκολα μπορεί να συγκριθεί με οποιαδήποτε άλλη.

ΣΕΙΡΑ: ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΕΙΡΑΣ: Ηλίας Μαγκλίνης, Τάσος Σακελλαρόπουλος

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **1921, Σαγγάριος: Μέχρις εσχάτων**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Ηλίας Μαγκλίνης

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Χρίστος Κυθρεώτης

ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΣΕΙΡΑΣ & ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Θάνος Κακολύρης

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΣΕΙΡΑΣ: Ελένη Σταυροπούλου

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Κωνσταντίνος Καπένης

© Ηλίας Μαγκλίνης, 2024

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2024

Πρώτη έκδοση: Νοέμβριος 2024

ISBN 978-618-01-5852-6

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Από το 1979

Έδρα:

Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση

Βιβλιοπωλείο:

Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα

Τηλ.: 2102804800

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Since 1979

Head Office:

121, Tatoiou Str., 144 52 Metamorfossi, Greece

Bookstore:

13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece

Tel.: 2102804800

e-mail: info@psychogios.gr

psychogios.gr

Ι Σ Τ Ο Ρ Ι Ε Σ Π Ο Λ Ε Μ Ο Υ

ΗΛΙΑΣ ΜΑΓΚΛΙΝΗΣ

1921 ΣΑΓΓΑΡΙΟΣ

Μέχρις εσχάτων

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

Οι Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ προχωρούν σε ένα ουσιαστικό εκδοτικό εγχείρημα οργανώνοντας τη συγγραφή και κυκλοφορία πρωτότυπων έργων με αντικείμενο ιστορίες πολέμων, ιστορίες μαχών και συγκρούσεων οι οποίες δεν έχουν απασχολήσει τους ειδικούς συγγραφείς τα τελευταία χρόνια.

Τα βιβλία αυτά θα αποτελέσουν μια εκδοτική σειρά με κεντρικό στόχο, αφενός, την ανάδειξη πολεμικών στιγμών, σταθμών δηλαδή της πολεμικής ιστορίας των Ελλήνων, και την εκδοτική γνωριμία του νεότερου κοινού με τους σταθμούς αυτούς και αφετέρου, την έκδοση έργων που εμπεριέχουν έρευνα και τεκμηρίωση πολλών ετών εκ μέρους των συγγραφέων. Ένας ακόμη στόχος της σειράς είναι η ανάδειξη της ανθρώπινης διάστασης της πολεμικής προσπάθειας και του προσωπικού αγώνα όσων συμμετείχαν σε αυτή.

Οι πολεμικοί σταθμοί, η ασφαλής τεκμηρίωση και η ανθρώπινη διάσταση των μαχών δομούν ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα σε ό,τι αφορά τον τρόπο με τον οποίο θα «διαβαστεί» ο πόλεμος και τον τρόπο με τον οποίο θα εγκατασταθούν ή θα ανανεωθούν στη μνήμη των αναγνωστών και στη δημόσια μνήμη τα πολεμικά γεγονότα.

Υπεύθυνοι της σειράς, για την επιλογή των συγγραφέων

και των θεμάτων, είμαστε ο Ηλίας Μαγκλίνης και ο γράφων. Η μακρόχρονη ενασχόλησή μας με την έρευνα, τη μελέτη και τη συγγραφή επί θεμάτων σχετικών με την εμπλοκή και τη συμμετοχή της Ελλάδας σε σειρά πολέμων και μαχών, πιστεύουμε, εξασφαλίζει κατά το δυνατόν τόσο την ουσιαστική συμβολή των βιβλίων που θα παρουσιαστούν στη σειρά στη δημόσια συζήτηση περί Ιστορίας, όσο και το ενδιαφέρον περιεχόμενό τους.

Η επιλογή γνωστών συγγραφέων, με έργο στο αντικείμενο αυτό και με ποιότητα στη δουλειά τους, πιστεύουμε ότι εξασφαλίζει την ηθική σύνδεση των αναγνωστών με τα βιβλία της σειράς.

Τ. Σ.

Κάποτε ο δούκας του Ουέλινγκτον απέρριψε έντονα κάθε απόπειρα να μετατραπεί η μάχη του Βατερλό σε μυθιστόρημα ή ακόμα και σε μάθημα Ιστορίας. Η δική του περιγραφή της μάχης στην επίσημη αναφορά του είναι λίαν συγκρατημένη και αντίστοιχα συμβούλευσε έναν ανταποκριτή της εποχής, ο οποίος ζήτησε τη συνδρομή του προκειμένου να γράψει ένα άρθρο για τη μάχη: «Να αφήσεις τη μάχη του Βατερλό στην ησυχία της».

Ο δούκας απεχθανόταν τους εντυπωσιασμούς, κυρίως όμως δυσπιστούσε ως προς τη δυνατότητα της περιγραφής μιας μάχης. «Η ιστορία μιας μάχης», έλεγε, «δε διαφέρει πολύ από την αφήγηση ενός χορού. Ορισμένα πρόσωπα ίσως θυμούνται όλα τα μικρά γεγονότα μιας μάχης που οδήγησαν στη νίκη ή την ήττα. Όμως κανένας δεν είναι σε θέση να θυμηθεί τη σειρά ή την ακριβή στιγμή που συνέβησαν,

γεγονός από το οποίο εξαρτάται η πραγματική αξία και η σημασία τους».

Η προτροπή του δούκα του Ουέλινγκτον δεν εισακούστηκε από κανέναν. Ούτε από τους ιστορικούς ούτε από τους συγγραφείς. Ο πόλεμος, και πιο συγκεκριμένα μια μάχη, ασκούσε πάντοτε στους ανθρώπους γοητεία και, συχνά, γεννούσε ανάμεικτα συναισθήματα απώθησης μα και έλξης.

Οι πολεμικές ιστορίες προκαλούσαν πάντοτε έντονα συναισθήματα όχι για τα ξίφη, τα όπλα ή τις οβίδες, για τα άρματα μάχης, τα καταδιωκτικά ή τα θωρηκτά, αλλά, απλούστατα, επειδή σε μια μάχη συμμετέχουν άνθρωποι. Άνθρωποι που σκοτώνουν και σκοτώνονται. Συχνά, ειδικά στους παλαιότερους πολέμους, άνθρωποι της διπλανής πόρτας. Ένας παππούς, ένας πατέρας, κάποιος θείος.

Μέσα σε ένα βομβαρδιστικό και πίσω από το σκοπευτικό ενός ατομικού τυφεκίου βρίσκονται πάντοτε άνθρωποι. Άνθρωποι που αγωνιούν, φοβούνται, που θέλουν να επιζήσουν, που είναι ικανοί για ηρωικές πράξεις μα και για τις απεχθέστερες κτηνωδίες, άνθρωποι που θέλουν να ξεχάσουν μα η μνήμη δεν τους αφήνει.

Ευτυχώς, έχουν παρέλθει οι εποχές που οι πολεμικές αφηγήσεις εκλαμβάνονταν αποκλειστικά και μόνον ως κάτι «ηρωικό», «εθνοπατριωτικό», βαρύγδουπο, στομφώδες – εντέλει ως κάτι που παρουσιάζει μονάχα μια πτυχή ή, ακόμα, διαστρεβλώνει μια ακραία πραγματικότητα. Πλέον γνωρίζουμε ότι μια μάχη, όπως και ένας άνθρωπος ή ένας στρατός που συμμετέχουν σε αυτή, έχουν πολύ περισσότερες από μία μόνον πλευρά.

Η ελληνική ιστορία είναι, δυστυχώς, γεμάτη «πολεμικές σελίδες». Σε αυτή τη σειρά, λοιπόν, ο αντικειμενικός σκοπός

των αφηγημάτων μας είναι να θυμηθούμε τέτοια πολεμικά επεισόδια της Ελλάδας, κάποια γνωστά και άλλα λιγότερο γνωστά ή ξεχασμένα, δίνοντας όμως έμφαση στο ανθρώπινο στοιχείο, καθώς επίσης στην όσο το δυνατόν πιο καθαρή και καθολική εικόνα μιας πολεμικής επιχείρησης, είτε στην ξηρά, είτε στη θάλασσα, είτε στον αέρα. Αφηγήματα συναρπαστικά, συγκινητικά, αγωνιώδη, που κινούνται στη σφαίρα της λεγόμενης «εκλαϊκευμένης Ιστορίας».

Ας πούμε ότι θα αποπειραθούμε μια προσέγγιση ψύχραιμη μα διόλου ψυχρή. Διότι, εντέλει, όπως έχει γράψει ο Αμερικανός βετεράνος του Βιετνάμ Τιμ Ο' Μπράιεν στο βιβλίο του *The Things They Carried*, «μια αληθινή πολεμική ιστορία δεν είναι ποτέ για τον πόλεμο. Είναι για τη λιακάδα. Είναι για τον ιδιαίτερο τρόπο με τον οποίο απλώνεται η αυγή πάνω από έναν ποταμό όταν ξέρεις πως πρέπει να διασχίσεις τον ποταμό και να βαδίσεις στα βουνά και να κάνεις πράγματα που φοβάσαι να κάνεις. Είναι για την αγάπη και τη μνήμη. Είναι για τη λύπη. Είναι για αδερφές που δεν απαντούν ποτέ στις επιστολές των αδερφών τους και για ανθρώπους που ποτέ δεν ακούνε».

H. M.

Προσωρινός καταυλισμός της Στρατιάς Μικράς Ασίας κατά την εκστρατεία προς την Άγκυρα, ανατολικά του Σαγγάριου ποταμού.

Οι φωτογραφίες που περιλαμβάνονται στην έκδοση ανήκουν στη Συλλογή Δημητρίου Αλ. Μαυρίδη. Οι Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ τον ευχαριστούν θερμά για την άδεια χρήσης τους.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ένα από τα πρώτα βιβλία που θα εγκαινιάσουν τη σειρά **Ιστορίες Πολέμου** είναι ο *Σαγγάριος* του Ηλία Μαγκλίνη. Αφορά την κορύφωση και την αρχή της πτώσης της ελληνικής εκστρατείας στη Μικρά Ασία. Ενός πολεμικού εγχειρήματος πλήρους πολεμικής αγωνίας και συμβολισμών, το οποίο έστω και έμμεσα παραμένει παρόν στη δημόσια μνήμη.

Έχοντας ήδη παρουσιάσει ένα βαθιά τεκμηριωμένο βιβλίο με θέμα τη συμμετοχή του παππού του στην εκστρατεία στη Μικρά Ασία, *Το μόνο της ζωής τους ταξίδι. Μικρά Ασία, οδοιπορικό σε πόλεμο και σε ειρήνη*, ο Ηλίας Μαγκλίνης είναι αποδεδειγμένα γνώστης του αντικειμένου και έμπειρος ερευνητής του θέματος.

Σχετικά με το ευρύ αντικείμενο του βιβλίου, αξίζει να σημειωθεί συνοπτικά ότι η εκστρατεία της Ελλάδας στη Μικρά Ασία κινήθηκε σε τρεις άξονες. Ο ένας αφορά την ελληνική διπλωματία, τη διεθνή θέση της χώρας, την εξωτερική πολιτική της. Ο δεύτερος αφορά την πολεμική διάσταση του εγχειρήματος, την εξέλιξη των πολεμικών επιχειρήσεων, την προσπάθεια καταστροφής του τουρκικού στρατού, την κύκλωσή του, τα σχετικά με τον εφοδιασμό, τον σχεδιασμό επιχειρήσεων, την ανάπτυξη του μετώπου, τον τρόπο εγκατά-

στασης του ελληνικού στρατού και τον έλεγχο περιοχών, την καλλιέργεια δημιουργικών σχέσεων, όπου αυτό ήταν δυνατόν, με τους τοπικούς τουρκικούς και άλλους πληθυσμούς.

Ο τρίτος άξονας αφορά το ιδεολογικό-αλυτρωτικό πλαίσιο που «έφερε» την Ελλάδα στη Μικρά Ασία. Πρόκειται για την εκπλήρωση των «εθνικών πόθων» που καλλιέργησε σε βάθος και σε πλάτος της ελληνικής κοινωνίας η Μεγάλη Ιδέα, δηλαδή σε αφηρημένο πλαίσιο επρόκειτο για την αναβίωση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, υπό ελληνική διοίκηση. Η εθνική αυτή ιδεολογία κυριάρχησε απολύτως στους εντός και εκτός συνόρων Έλληνες, ήδη από τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα. Ο άμεσος ρητορικός στόχος της Μεγάλης Ιδέας ήταν η επέκταση των ελληνικών συνόρων σε βάρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, προκειμένου να απελευθερωθούν οι «αλύτρωτοι» Έλληνες αδελφοί που υπέφεραν από τον τουρκικό ζυγό, σε αντίθεση με τους Έλληνες των εδαφών που απελευθερώθηκαν μετά την Ελληνική Επανάσταση.

Οι τρεις παραπάνω άξονες συντονίστηκαν επιτυχημένα, ως εθνική προσπάθεια, όταν η Ελλάδα τέθηκε υπό την πολιτική ηγεσία του Ελευθέριου Βενιζέλου, ήδη από το 1910 και την πρώτη πρωθυπουργία του.

Πρώτος σταθμός σε αυτή τη μεγάλη εθνική προσπάθεια ήταν οι νικηφόροι Βαλκανικοί Πόλεμοι του 1912-1913, που έφεραν την απελευθέρωση και ενσωμάτωση στον εθνικό κορμό της δυτικής και ανατολικής Μακεδονίας, της Ηπείρου, των νήσων του βόρειου κεντρικού και ανατολικού Αιγαίου, της Κρήτης. Δεύτερο σταθμό αποτέλεσε η ιδιαίτερα επιτυχημένη συμμετοχή της διχασμένης πολιτικά Ελλάδας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, στο πλευρό των νικητών Συμμάχων, με εμπλοκή σε μάχες στα ανατολικά Βαλκάνια εναντίον βουλ-

γαρικών και αυστριακών δυνάμεων, στο πλευρό γαλλικών μονάδων (1918).

Στη συνέχεια, ελληνικό σώμα στρατού (24.000 άνδρες) θα λάβει μέρος σε συμμαχικές επιχειρήσεις στην Κριμαία-Ουκρανία (αρχές 1919), όπου οι δυτικές δυνάμεις συνέδραμαν, χωρίς τελική επιτυχία, τις τσαρικές δυνάμεις στην προσπάθειά τους για την ανάσχεση των Μπολσεβίκων.

Το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου θα βρει την Ελλάδα στο στρατόπεδο των νικητών και την Οθωμανική Αυτοκρατορία, υπό διάλυση, στο στρατόπεδο των ηττημένων.

Αποτέλεσμα αυτής της ευρείας ελληνικής συμμετοχής ήταν η πρόταση των δυτικών Συμμάχων, Μεγάλης Βρετανίας και Γαλλίας, να αποβιβάσει η Ελλάδα στρατιωτική δύναμη στη Σμύρνη, προκειμένου να περιφρουρηθεί η ακεραιότητα των εκεί χριστιανικών πληθυσμών.

Η απόβαση πραγματοποιείται στις αρχές Μαΐου 1919, και έναν χρόνο αργότερα υπογράφεται από τη νικήτρια Ελλάδα και την ηττημένη Οθωμανική Αυτοκρατορία η συνθήκη των Σεβρών, στο πλαίσιο της συνθήκης ειρήνης για τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Η συνθήκη ορίζει για την Ελλάδα τον έλεγχο μιας εδαφικής ζώνης περίπου 30-40 χιλιομέτρων σε βάθος από τα μικρασιατικά παράλια και αντίστοιχου πλάτους εκατέρωθεν της πόλης της Σμύρνης. Μετά την πάροδο πέντε ετών από την υπογραφή της συνθήκης, η ελληνική διοίκηση των περιοχών αυτών θα διενεργούσε δημοψήφισμα, με ερώτημα την παγίωση ή όχι του ελληνικού ελέγχου. Δεν επρόκειτο δηλαδή για προσάρτηση της Μικράς Ασίας στην Ελλάδα, αλλά για την, υπό διεθνείς προϋποθέσεις, παρουσία ελληνικού στρατού σε ένα μικρό μέρος των μικρασιατικών παραλίων.

Τον Νοέμβριο του 1920, ο Βενιζέλος χάνει τις εκλογές. Έως τότε, οι κύριες προσπάθειές του αποσκοπούσαν αφενός στο να διατηρήσει τη συμμαχική υποστήριξη υπέρ της Ελλάδας, σε μια περίοδο όμως κατά την οποία, με το τέλος του πολέμου, οι Σύμμαχοι δεν είχαν πλέον ανάγκη τον ελληνικό στρατό· αφετέρου, ο Βενιζέλος προσπάθησε να συγκρατήσει τους θερμόαιμους Έλληνες στρατιωτικούς που ήθελαν πάση θυσία να επεκτείνουν την ελληνική ζώνη κατοχής στη Μικρά Ασία, γεγονός που θα επέφερε τριβές με τις Μεγάλες Δυνάμεις και με τους τοπικούς τουρκικούς πληθυσμούς.

Η ήττα στις εκλογές θα ανατρέψει την ευαίσθητη ισορροπία που διατηρούσε ο Βενιζέλος. Λόγω της επιστροφής του βασιλιά Κωνσταντίνου, η Γαλλία θα αποσύρει τη στήριξή της στην Ελλάδα, ενώ και η Μεγάλη Βρετανία θα αρχίσει σταδιακά να μετριάξει τη δική της στήριξη. Κύρια αιτία για αυτές τις αλλαγές θα αποτελέσει η μη αναμενόμενη από οποιονδήποτε άνοδος του τουρκικού εθνικισμού, η μαχητικότητα και η ισχυροποίησή του υπό την καθοδήγηση του Μουσταφά Κεμάλ.

Οι διάδοχοι-αντίπαλοι του Ελευθέριου Βενιζέλου, παρά το γεγονός ότι σαφώς εστερούντο των ικανοτήτων και δυνατοτήτων του απελθόντος ηγέτη, τόσο στην εξωτερική πολιτική, όσο και στην πολεμική προετοιμασία και στην ιδεολογική-πατριωτική υποστήριξη, ορίζουν ως προοπτική της Ελλάδας στη Μικρά Ασία την καταστροφή του αναγεννηθέντος τουρκικού στρατού και την κατάληψη του συνόλου των εδαφών της αχανούς εκείνης χώρας.

Πολύ σχηματικά, η παρουσία του ελληνικού εκστρατευτικού σώματος, η οποία έως τα τέλη του 1920 κινείτο με περιορισμένες εδαφικές επεκτάσεις της αρχικής ζώνης κατοχής, θα εξελιχθεί το καλοκαίρι του 1921 σε μια γενικευμένη

προσπάθεια πολεμικής διείσδυσης, σε μια έκταση δεκαπλάσια σε σχέση με αυτή της αρχικής ελληνικής ζώνης κατοχής.

Ως στόχος καθορίστηκε η νέα πρωτεύουσα του Κεμάλ, η Άγκυρα, η οποία βρισκόταν περί τα εξακόσια χιλιόμετρα από τις ακτές του Αιγαίου, σε μια διαδρομή με έδαφος εξαιρετικά δύσβατο και αφιλόξενο για τον ελληνικό στρατό.

Σε γενικές γραμμές και με βάση τις δυνατότητές του, η πολεμική δράση του ελληνικού εκστρατευτικού σώματος στη Μικρά Ασία μπορεί να κριθεί σαφώς επιτυχημένη. Τόσο στα χρόνια 1919 και 1920, αλλά και έως το καλοκαίρι του 1921, οι ελληνικές μονάδες κινήθηκαν με επιτυχία σε σειρά μαχών και εκτεταμένων επιχειρήσεων. Οι Έλληνες αξιωματικοί, για πρώτη και τελευταία φορά στην πολεμική τους καριέρα, σχεδίασαν επιχειρήσεις σε πεδινές περιοχές, αφού επί τρία και πλέον χρόνια βρέθηκαν επιχειρησιακά μακριά από το οικείο τους ορεινό έδαφος, που χαρακτηρίζει την ίδια την Ελλάδα και την ευρύτερη Βαλκανική Χερσόνησο, όπου είχε επιχειρήσει ο ελληνικός στρατός κατά τους πολέμους στους οποίους ενεπλάκη η χώρα μας κατά τον 20ό αιώνα. Παρ' όλα αυτά, οι Έλληνες αξιωματικοί μπόρεσαν να σχεδιάσουν επιτυχώς επιχειρήσεις, υπολογίζοντας σε ασφαλή συνεργασία του πεζικού με το ιππικό, όπως και στην έγκαιρη κάλυψη των φίλιων τμημάτων από το ελληνικό πυροβολικό.

Παρά την όποια θετική δράση του ελληνικού εκστρατευτικού σώματος στη Μικρά Ασία, όμως, το καλοκαίρι του 1921 η προσπάθεια νικηφόρου πορείας με στόχο την Άγκυρα και την περικύκλωση και καταστροφή του τουρκικού στρατού κατέληξε σε απόλυτη εξάντληση, σε παταγώδη αποτυχία και καταστροφή.

Η εκστρατεία προς την Άγκυρα το καλοκαίρι του 1921 θα

αποτελέσει το αποκορύφωμα της ελληνικής προσπάθειας και θα κωδικοποιηθεί με τις λέξεις, Μάχη Σαγγαρίου ή σκέτο Σαγγάριος, το όνομα του ποταμού που διασχίζει την ανατολική Μικρά Ασία από βορρά προς νότο.

Μετά την αποτυχία της πορείας προς Άγκυρα, ο ελληνικός στρατός θα επιστρέψει συντετριμμένος ηθικά και επιχειρησιακά στη δυτική όχθη του Σαγγαρίου και στη γραμμή Εσκή Σεχίρ - Κιουτάχεια - Αφιόν Καραχισάρ. Εκεί, για έναν ολόκληρο χρόνο, έως τον Αύγουστο του 1922, όντας απολύτως αδρανής από πλευράς εκπαιδεύσεως και χωρίς καμία ηθική ανασυγκρότηση, θα περιμένει παθητικά την κορύφωση της αναδιοργάνωσης του τουρκικού εθνικισμού και της τουρκικής πολεμικής μηχανής.

Εν τω μεταξύ, η τότε ελληνική κυβέρνηση θα προσπαθεί να χρηματοδοτήσει την εκστρατεία μέσω βρετανικών δανείων, ενώ πλέον ο Κεμάλ θα έχει ήδη καταστεί εκλεκτός συνομιλητής και σταδιακά σύμμαχος των δυτικών (πρώην) συμμάχων της Ελλάδας.

Αναλυτικότερα για την εκστρατεία στον Σαγγάριο το καλοκαίρι του 1921, μπορούμε να αναφέρουμε ότι η εκκίνησή της, στις αρχές Αυγούστου 1921, έγινε με στόχο την Άγκυρα, τη νέα πρωτεύουσα των τουρκικών δυνάμεων του Μουσταφά Κεμάλ. Δηλαδή στόχοι ήταν τα συγκεντρωμένα στην περιφέρεια εκείνη στρατιωτικά τμήματα, η νέα τουρκική ηγεσία, οι πολιτικές και στρατιωτικές προσωπικότητες που βρίσκονταν επικεφαλής, τα εφόδια που είχαν συγκεντρωθεί όπως και το γόητρο της μεγάλης τουρκικής εθνικιστικής προσπάθειας, που είχε ως σύμβολο τη νέα πρωτεύουσα.

Ουδείς εκ των ελληνικών πολεμικών στόχων πραγματοποιήθηκε, λόγω εξάντλησης των ελληνικών τμημάτων και βε-

βαίως λόγω του ανεξάντλητου των τουρκικών μετόπισθεν, όπως και του πολιτικού σφρίγγου του νέου Τούρκου ηγέτη.

Η εκστρατεία αποφασίστηκε αφελώς μετά την επιτυχή ελληνική ενέργεια στο Εσκή Σεχίρ τον Ιούλιο 1921, στο βόρειο τμήμα του μετώπου της Μικράς Ασίας. Ακολούθησε στα μέσα Ιουλίου το υπερφίαλο Πολεμικό Συμβούλιο στην Κιουτάχεια υπό την προεδρία του (θεσμικά ανεύθυνου) και βαρύτατα ασθενούντος βασιλιά Κωνσταντίνου Α΄, όπου, ελαφρά τη καρδία, αποφασίστηκε η προέλαση, χωρίς πρώτα να εξασφαλιστεί η επιμελητεία, οι ξεκούραστες εφεδρείες, ο εφοδιασμός και τα μεταφορικά μέσα.

Όπως αναφέρθηκε, η κύρια ελληνική προσπάθεια ξεκίνησε από δυτικά και το βόρειο και κεντρικό του μετώπου προς τα ανατολικά, με στόχο την Άγκυρα. Συμπληρωματικά σε αυτό, αλλά απολύτως καθοριστικά για την επιτυχία της επιχείρησης, κινήθηκε το Β΄ Σώμα Στρατού, με στόχο την υπερκέραση και περικύκλωση των Τούρκων από το νότιο μέρος του μετώπου. Στην προσπάθειά του αυτή κινήθηκε μέσω της εξαιρετικά εκτεταμένης εδαφικά και δύσκολης κλιματολογικά απόκοσμης περιοχής της Αλμυράς Ερήμου.

Στη φάση αυτή της εκστρατείας, μπροστά στη μεγαλύτερη ελληνική πολεμική πρόκληση, δοκιμάστηκαν σκληρά και οι τρεις άξονες που αναφέρθηκαν στην αρχή.

Οι διπλωματικές σχέσεις της χώρας με τις δυτικές δυνάμεις είχαν βαλτώσει και δεν υπήρξε καμιά δυνατότητα ενίσχυσης της ελληνικής προσπάθειας.

Η ελληνική πολεμική μηχανή είχε φθάσει στα τελευταία της όρια.

Το πατριωτικό πνεύμα της πλειοψηφίας των Ελλήνων στρατιωτών, οι οποίοι προέρχονταν από διάφορες περιοχές

του ελληνικού κράτους, εξαντλείτο ταχύτατα: αφενός λόγω των εξαιρετικά δύσκολων κλιματικών αντιξοοτήτων και αφετέρου λόγω της κίνησης των στρατιωτικών τμημάτων σε περιοχές όπου οι τοπικοί ελληνικοί πληθυσμοί είχαν περιοριστεί σε σχέση με τα παράλια, γεγονός το οποίο μετρίαζε την αλυτρωτική διάσταση της εκστρατείας.

Το πολεμικό μέρος της εκστρατείας βασίστηκε στις τελευταίες αντοχές των στρατιωτών και στην πείρα και στον επαγγελματισμό των αξιωματικών. Σημαντική είναι η διάσταση της καθημερινής πολεμικής και στρατιωτικής λειτουργίας, η οποία διασώζεται σε μαρτυρίες αξιωματικών και στρατιωτών. Πρόκειται για την πλέον ανθρώπινη και ηθική, ουσιαστική διάσταση της εκστρατείας, για αυτή που θα διατηρηθεί στην προσωπική και συλλογική μνήμη της ελληνικής κοινωνίας ως «Σαγγάριος».

Ειδικότερα στο βιβλίο του Ηλία Μαγκλίνης, πέρα από την ψυχρή επιτελική διάσταση της εκστρατείας και τον ιδιαίτερα επιβαρυντικό ρόλο που έπαιξε ο Σαγγάριος στην τραγική κατάληξη του όλου ελληνικού εγχειρήματος στη Μικρά Ασία, αναδεικνύεται και με αφηγηματική παρουσίαση το κλίμα του μετώπου, το ζήτημα των στρατιωτικών επιλογών, του πατριωτικού φρονήματος, το ζήτημα της καθημερινότητας, το ζήτημα της ηθικής και φυσικής συμμετοχής των αξιωματικών και των στρατιωτών. Αναδεικνύονται δηλαδή η στρατηγική και στρατιωτική διάσταση, όπως και η ηθική διάσταση της εκστρατείας, αλλά και η ψυχολογική πλευρά, τα δραματικά βιώματα και οι δραματικές σκέψεις όσων συμμετείχαν και έγραψαν για τη συμμετοχή τους.

Το βιβλίο τεκμηριώνει, μέσα από εξαντλητική έρευνα σε μεγάλη σειρά μαρτυριών και ειδικών εκδόσεων, την πολεμι-

κή διάσταση, τα βήματα των επιχειρήσεων, τη συμμετοχή των ανθρώπων σε αυτές, τις εμπειρίες και τα βιώματά τους. Εξηγεί πώς ήταν η ατμόσφαιρα στις πολεμικές μονάδες, αναδεικνύει τον δύσκολο και άχαρο «διάλογο» μεταξύ των στρατευμένων στο πολεμικό μέτωπο και των οικείων τους, τα επαγγέλματα που διακόπηκαν, τις οικονομικές δυσκολίες, την πραγματικότητα στην «παλιά» Ελλάδα και την πραγματικότητα στο μέτωπο. Διασώζεται έτσι στις σελίδες του η συνθήκη λειτουργίας του πολεμικού μετώπου, οι επιλογές για αποστρατείες ικανών αξιωματικών, η απόδοση διοικήσεων σε άπειρους πολεμικά αξιωματικούς.

Ο ρόλος του Μεταξά, η υπεραισιοδοξία του Γούναρη, η ανευθυνότητα του βασιλιά Κωνσταντίνου, οι προθέσεις των στρατηγών-πριγκίπων, οι διάλογοι στα πολεμικά συμβούλια, η αγωνία των επαγγελματιών αξιωματικών απέναντι στην προσπάθεια των πολιτικών να παρουσιαστεί η κατάσταση ως ρόδινη, η μάχη του πολιτικά υπερφίαλου με το στρατιωτικά εφικτό, αποτελούν πολλά άλλα θέματα του βιβλίου, όπως και η υψηλή πλευρά των πολιτικών χειρισμών της εκστρατείας, και ιδιαίτερα του τμήματος της εκστρατείας που αφορούσε τον Σαγγάριο.

Αναζητά ο συγγραφέας απάντηση στο, με τα σημερινά δεδομένα, αναπάντητο ερώτημα. Πώς πείστηκαν οι στρατιώτες να συμμετάσχουν ψυχή τε και σώματι στο κολοσσιαίο αυτό πολεμικό εγχείρημα;

Υπάρχουν επίσης αναφορές στη Δίκη των Έξι, στην τραγική κατάληξη της Μικρασιατικής Εκστρατείας, στις αντιζηλίες των στρατηγών και επιτελών, στις δημόσιες σκληρές αντιδράσεις των στρατιωτών που ζητάνε απόλυση από τον στρατό για να επιστρέψουν σπίτι τους.

Με δραματικό τρόπο ο συγγραφέας παρουσιάζει τις σκληρές μάχες μεταξύ των αντιπάλων, τις τραγικές μονομαχίες με τη χρήση ξιφολόγχης, τους θανάτους στρατιωτών αλλά και υψηλόβαθμων αξιωματικών που έπεσαν στο πεδίο της μάχης.

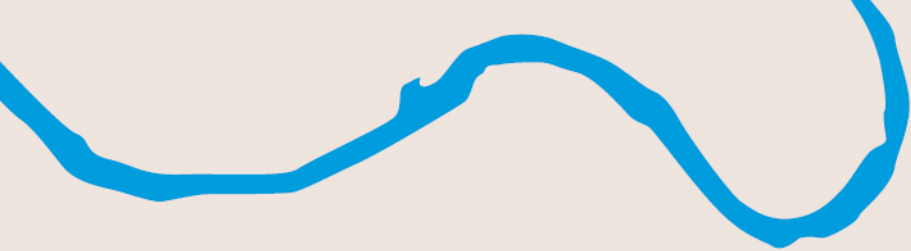
Το βιβλίο φωτίζει τις μάχες στον Σαγγάριο και, από την άλλη πλευρά, την αυτοπεποίθηση που η ελληνική αποτυχία δημιούργησε στα τουρκικά όπλα και ιδιαίτερα στον επιτυχημένο Τούρκο ηγέτη, Μουσταφά Κεμάλ.

Αναδεικνύει τις ελληνικές ψευδαισθήσεις και την ελληνική σκοτεινή πλευρά, σε σχέση με την εκστρατεία, όταν αυτή παρουσιάζεται στην Αθήνα από τον ίδιο τον βασιλιά Κωνσταντίνο ως πολεμική επιτυχία.

Ακολουθεί η παρουσίαση από τον συγγραφέα της αδιέξοδης περιόδου των δώδεκα μηνών αδράνειας, από την υποχώρηση μετά την αποτυχία της πορείας προς Άγκυρα έως την τελική τουρκική επίθεση το καλοκαίρι του 1922, την αρχή δηλαδή της Καταστροφής. Καταγράφει το πεσμένο ηθικό των ρακένδυτων στρατιωτών, το αδιέξοδο των διοικητών, τις αθρόες λιποταξίες. Το βιβλίο κλείνει με μικρά χρήσιμα βιογραφικά των πρωταγωνιστών και την πορεία που είχαν μετά το 1922.

Η τελευταία διάσταση που καταγράφεται αφορά την ασέβεια στα οστά εκείνων που χάθηκαν στη Μικρά Ασία πολεμώντας για τη Μεγάλη Ιδέα, η οποία κατέρρευσε στην ανατολική όχθη του Αιγαίου το καλοκαίρι του 1922, και μαζί της παρέσυρε στην Καταστροφή τον γηγενή ελληνισμό της Ανατολής, απομακρύνοντάς τον από τις μακραίωνες εστίες του.

Τ. Σ.

Πώς από τη Σμύρνη και τα δυτικά παράλια της Ιωνίας το 1919, δύο χρόνια αργότερα η ελληνική Στρατιά βρέθηκε σχεδόν χίλια χιλιόμετρα μακριά από το Αιγαίο; Πώς έφτασε ως εκεί; Ποιοι το αποφάσισαν; Με τι πόρους συντελέστηκε αυτή η εκστρατεία μέσα στην ευρύτερη εκστρατεία στη Μικρά Ασία; Πώς σχεδιάστηκε; Πώς την αντιμετώπισαν οι ίδιοι οι Έλληνες στρατιώτες; Τι έζησαν όλοι εκείνοι οι απλοί άνθρωποι στα βάθη της Τουρκίας; Τι είδαν τα μάτια τους; Τι χρειάστηκε να κάνουν για να επιζήσουν; Ποια η φύση των μαχών που δόθηκαν; Και ποια ήταν η κατάληξη και η σημασία τους για τη Μικρασιατική Εκστρατεία συνολικά;

Αυτά είναι μερικά από τα ζητήματα με τα οποία καταπιάνεται ο ανά χείρας τόμος σε ένα αφήγημα που, χωρίς να αποτελεί ιστοριογραφική έρευνα με την αυστηρή έννοια του όρου, εστιάζει στον γενικότερο στρατιωτικό σχεδιασμό αλλά παράλληλα επικεντρώνεται και στην ατομική εμπειρία του απλού στρατιώτη.

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ
psychogios.gr

ΚΩΔ. ΜΗΧ. ΣΗΜ.: 28692